

JEVTO M. MILOVIĆ: PETAR II PETROVIĆ NJEGOŠ U SVOM VREMENU

Titograd 1985.

O velikome crnogorskom pjesniku i državniku Petru Petroviću Njegošu objavljeno je do danas vrlo mnogo radova — knjiga, studija, članaka različite namjene, no među mnoštvom poklonika Njegoševa stvaralaštva i istraživača njegova života i rada posebno se izdvaja Jevto M. Milović. On je gotovo cijeli svoj život posvetio Njegošu, objavivši od 1947. god. do danas toliko radova o njemu koliko jedva da bi stigao i cijeli istraživački tim znanstvenika. J. M. Milović jednako je, pritom, kao književni historičar zainteresiran za Njegoševu književnu ostavštinu i za sve okolnosti njegova životnog puta, koliko i kao povjesničar općenito za karakteristike i pokrete vremena u kojem je Njegoš živio i djelovao. Milović je već decenijama svojim priložima prisutan u nizu glasila, časopisa, znanstvenih publikacija i ostale periodike, no tek su njegove knjige tiskane osamdesetih godina pokazale koliko je opsežan njegov istraživački rad. God. 1982. objavljena Milovićeva knjiga »Rukopis 'Gorskoga vijenca' Petra II Petrovića Njegoša« minucioznom je analizom pomogla utvrđivanju kritičkoga teksta Njegoševa najznačajnijeg djela, dok 1983. god. edirane »Staze ka Njegošu« sadrže priloge okrenute Njegošu — pjesniku i formiranju njegove ljudske i pjesničke ličnosti.

Ovom prilikom želimo upozoriti na treću knjigu J. M. Milovića, »Petar II Petrović Njegoš u svom vremenu«, Titograd 1985, što ju je objavila Crnogorska akademija nauka i umjetnosti. Za razliku od prva dva izdanja koja su više usmjerena prema Njegošu-stvaraocu, knjiga o kojoj je ovdje riječ ide u područje historiografije, po svome nastojanju da oslika Njegoševu doba i njegovu ulogu u njemu. U težnji da razjasni formiranje Njegoševe ljudske i državničke ličnosti te njegove umjetničke osobnosti, autor je osvijetlio niz momenata iz vladicine biografije, upozorio na njegove vladarske aktivnosti te prikazao niz historijskih zbivanja povezanih s Njegošem. Sastavljena od niza uglavnom ranije objavljenih radova, Milovićeva knjiga rezultat je izvanrednih napora na otkrivanju autentične historijske građe po našim i stranim arhivima, bibliotekama i muzejima (Cetinje, Kotor, Zadar, Split, Zagreb, Cavtat, Beograd, Beč, Prag, Firenza) te privatnim zbirkama. Milovićevo poznavanje svih okolnosti Njegoševa života, vremena u kojem je djelovao, događaja unutar Crne Gore i njezina odnosa sa stranim svijetom, a isto tako i svih ličnosti s kojima je Njegoš dolazio u doticaj gotovo je nesagledivo, a potvrđuje ga ne samo znanstveni aparat kojim je knjiga opremljena nego i dijelovi autorova teksta u kojima se nameće oslon na ogromnu količinu izvorne građe što je poslužila kao temelj za stvaranje rekonstrukcije cijele jedne epohe.

Vrlo opsežna, knjiga »Petar II Petrović Njegoš u svom vremenu« sadrži 684 stranice s 58 priloga, predgovorom akademika Čede Vukovića, autorovim pogovorom i registrom osobnih imena, te faksimilima dokumenata priloženih na novih 80 stranica. Neke od ranije objavljenih priloga autor je doradio, ali ima i nekoliko novih radova; komponirani su tako da nastoje kronološki pratiti Njegoša u svome vremenu — koliko se to moglo s obzirom na vrlo različitu tematiku koja se u njima obrađuje. Petra II Petrovića te studije i članci prate u stopu — od osvjetljavanja slike njegovih roditelja, nekih detalja iz Njegoševе rane mladosti, preko njegova preuzimanja vlasti u Crnoj

Gori, zavladičenja, putovanja u Rusiju, Beč, preko Njegoševih nastojanja i konkretnih mjera da organizira crnogorsku državnu zajednicu i na društveno-političkom i na kulturnome polju, do iscrpne kronologije vladčina bolovanja i smrti. Cijeli niz priloga, s druge strane, rekonstruira povijesni put Crne Gore u Njegoševo doba — bilo da je riječ o reakcijama same crnogorske sredine na Njegoševe državničke poteze, bilo da se radi o reakcijama stranih sila na događaje na crnogorskom tlu, na koje su jednako bile osjetljive i Turska, i Austrija, i Rusija, i Evropa općenito. Milovićeva preizgradnja cijele jedne epohe teče polaganim ritmom, bez na prvi pogled vidljivoga nastojanja da se sintetički, odjednom, dobije zaokruženi pregled situacije; slika epohe i Njegoša kao centralne okosnice cijele knjige izranja postupno, na osnovi pozivanja na cijeli niz povijesnih izvora, pisama, memoara, izvještaja o Crnoj Gori nastalih iz pera različitih osoba i različite namjene, članaka objavljenih po davno već zaboravljenim evropskim glasilima, dokumenata iz tajnih i pomno nekada čuvanih političkih arhiva.

Sve su to originalna svjedočanstva, kojima se uporno i sukcesivno rješava jedan po jedan problem, bilo da se radi, npr., o nastojanju skadarskog vezira Osman-paše da pokori Crnu Goru, o razgraničavanju teritorija između Crne Gore i Austrije u periodu 1837—1841, o slamanju otpora Njegoševim reformama u Crnoj Gori, bilo da je riječ o podizanju Njegoševe kapele na Lovčenu, gradnji Biljarde ili o minucioznoj rekonstrukciji vladčina bolovanja i pokušaja liječenja. Vrlo često, pritom, naizgled konkretan problem izrasta u cijelu studiju o reperkusijama mnogo širih razmjera, i u evropskim okvirima. Međutim, baziranost na građi i izvorima ne zaprečava čitaoca — što se inače često događa s radovima ovakvoga tipa — da sa zanimanjem iščitava cijelu Milovićevu knjigu, dapače, Njegoš kao okosnica čak joj daje i prisjenak romanesknoga. Osobito se sa zanimanjem mogu pratiti reakcije austrijskih izvjestitelja i konfidenata, koje danas u grotesknoj slici osvjetljavaju politikanstvo i pristranosti jednoga vremena.

Iz mnoštva Njegoševih kontakata s raznim ličnostima ovdje je zanimljivo upozoriti i na priloženo vladčino pismo banu Jelačiću, na boravak Ljudevita Gaja i Antuna Mažuranića na Cetinju i posjet Njegošu 1841. god. te na mogućnost već ranijega kontakta između Gaja i Njegoša u Beču, na susrete vladčine s Imbrom Tkalcem i Stjepanom Pejakovićem u Beču 1847. godine, itd. Boravak Antuna Mažuranića na Cetinju J. Milović povezuje s postankom »Smrti Smail-age Čengića«, čiji je autor od svoga brata mogao saznati za neke detalje vezane uz Njegoša i Smail-agu. Autor je podsjetio i na Njegoševe susrete s ljudima sa slavenskog Juga u Beču 1847. te na njegovo prisustvovanje poznatome slavenskom balu, na kojem je bilo i istaknutih ljudi iz Zagreba.

I priloženi faksimili dokumenata svojom autentičnošću dograđuju sliku o Njegoševu vremenu — jednako u slučaju testamenta Njegoševa oca Toma Markova Petrovića, pisama Njegoševih raznim osobama, pjesama iz rane njegove mladosti, različitih vladčinih zabilješki ili dokumenata državnoga karaktera. U općem osvrtu, knjiga »Petar II Petrović Njegoš u svom vremenu« dobitak je za historiografiju, a isto tako i za književnu povijest. Niz okolnosti, ranije zamagljenih, oko Njegoševe ličnosti i njegova doba J. Milović je definitivno riješio, zasnivajući svoje zaključke na pronađenoj izvornoj građi. Stoga će i slika o Njegošu, čovjeku i državniku, te o vremenu u kojem je živio nakon Milovićeva djela postati cjelovitija i sveobuhvatnija.

Mirjana Strčić

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 19

ZAGREB

1986.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan
MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ,
Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 1.000 đin

Izdavanje časopisa sufinansira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad
SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu
SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja
poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SR Hrvatske
pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 19

Za izdavača
dr. *Nikša Stančić*

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

DAMIR AGIČIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
SANJIN BIŠCAN, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. MIROSLAV BRANDT, Ul. socijalističke revolucije 73, Zagreb
mr. NEVEN BUDAK, Filozofski fakultet, Zagreb
IVO FICOVIĆ, Arhiv Hrvatske, Marulićev trg 21, Zagreb
KLARA FILIPOVIĆ, Šestinski vijenac 22, Zagreb
dr. TEREZA GANZA-ARAS, Obala socijalističke revolucije 8, Zadar
BORISLAV GRGIN, Baštijanova 54, Zagreb
dr. BOGUMIL HRABAK, Cara Uroša 6a, Beograd
IVAN JURIŠIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
mr. DUBRAVKO LOVRENOVIĆ, Filozofski fakultet, Račkog 1, Sarajevo
mr. MARIJAN MATICKA, Filozofski fakultet, Zagreb
ANĐELKO MIJATOVIĆ, P. Togliatija 12, Susjedgrad, Zagreb
mr. FRANKO MIROŠEVIĆ, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu, Zagreb
dr. ILIJA MITIĆ, P. Budmani 18, Dubrovnik
dr. IVAN OČAK, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
KREŠIMIR OREMOVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
ZVONIMIR PAVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
DUBRAVKA PEIĆ, Muzej Revolucije, Trg žrtava fašizma, Zagreb
mr. MIRJANA POLIĆ-BOBIĆ, Filozofski fakultet, Zagreb
mr. ŠTEFANIJA POPOVIĆ, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
LJERKA RACKO, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
dr. MIRJANA STRČIĆ, Kumičićeva 42, Rijeka
mr. MLADEN ŠVAB, Jugoslavenski leksikografski zavod Zagreb
ELIZABET TAKAČ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
mr. BOŽENA VRANJEŠ-ŠOLJAN, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
